

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนในศตวรรษที่ 21

ดร.สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์*

เมื่อสถานการณ์โลกพลิกผันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเฉียบพลัน ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โรคอุบัติใหม่ คร่าชีวิตคนหลายสิบล้านคน เกิดกระแสความปกติใหม่ (New Normal) เทคโนโลยียุคดิจิทัลกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นของชีวิต ภาษาและการสื่อสารพัฒนาแบบก้าวกระโดดทำให้ การเข้าถึงความรู้และแหล่งเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและกว้างไกล การศึกษาแบบสหวิทยาการมีความสำคัญ ต่อการพัฒนาคนที่จะนำไปสู่การพัฒนาในทุกมิติ เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระบบความรู้ ระบบสังคมเศรษฐกิจ ระบบงาน และการปฏิบัติดิจิทัล ตลอดจนการพัฒนาและปฏิรูปประเทศที่ต้องเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

การศึกษาไทยปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้ไม่เต็มที่ ความก้าวหน้า ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบก้าวกระโดดได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และโลก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร การสร้างทักษะใหม่ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม และด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ให้ทันโลก ทันการเปลี่ยนแปลง มีความสำคัญต่อการพัฒนาด้านอื่นๆ โดยทุกประเทศรวมถึงประเทศไทยได้มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพประชากร ให้เป็นทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่พัฒนาทั้งด้านร่างกายและสติปัญญา ด้านจิตใจ เป็นคนยุคใหม่ที่รู้จักและ เข้าใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกรู้ใจผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและสภาพแวดล้อมต่างๆ รอบตัว เป็นผู้มีความรู้ลึกในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและ แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีทักษะความสามารถ ทั้งทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะทางอารมณ์ และทักษะการจัดการที่ดี

ระบบการศึกษา ต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนา ไปสู่ทักษะแห่งอนาคตสำหรับการดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงมุมมองใหม่ (Perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบเดิม (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ที่ให้โลกของผู้เรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง ความสามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ (the ability to handle knowledge effectively in order to use it creatively) เป็นสิ่งที่ท้าทายในการที่จะพัฒนาคน ให้มีทักษะ ทัศนคติค่านิยม และบุคลิกภาพส่วนบุคคล เพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพในทางบวก (Optimism) ที่มีทั้งความสำเร็จและมีความสุข (Panich, 2012)

*ที่ปรึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้คนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะต่างๆ หรืออาจเรียกได้ว่า มีสมรรถนะที่ช่วยให้อยู่รอดในโลกได้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม เป็นคนมีคุณภาพ ด้วยการศึกษามีคุณภาพ หากมองการศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบัน สถานศึกษาส่วนใหญ่ยังมีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างกันทั้งในด้านงบประมาณ คุณภาพบุคลากรและระบบการบริหารจัดการ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพ การจัดการศึกษา และปัจจุบันสถานศึกษามีความพร้อมและอิสระในการบริหารจัดการศึกษาแตกต่างกัน แม้ว่าจะมี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้หน่วยงาน ต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาอันนำไปสู่การกำหนด ให้มีมาตรฐานการศึกษา แต่ในสภาพความเป็นจริงยังไม่สามารถบรรลุตามเจตนารมณ์ได้ ดังนั้น การศึกษาซึ่งเป็นกลไก สำคัญในการพัฒนากำลังคนของประเทศจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ดังกล่าวข้างต้น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) หรือการพัฒนากำลังคน (Manpower Development) เป็นกระบวนการในการพัฒนาและส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจมีทักษะ ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีทัศนคติและพฤติกรรมที่ดี เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น ทั้งในปัจจุบันและ อนาคต ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมีผลต่อความสำเร็จขององค์กรสมัยใหม่ ที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่องค์กรที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง (Thienput, 2000) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับสังคมนั้นจะเริ่มจาก การพัฒนาตัวบุคคลทั้งร่างกาย และจิตใจ การพัฒนาตน คือ การสร้างคนใหม่ในตนเองให้มีสุขภาพที่แข็งแรง สุขภาพจิตดี มีทักษะในด้านกำลังใจและจุดมุ่งหมายของชีวิต (Suttitertarun, 2007) ส่งเสริมให้ทรัพยากรมนุษย์ ในองค์กรมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการทำงานสูงขึ้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นกระบวนการ ที่จะเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ อุปนิสัยทัศนคติ และวิธีการทำงาน ที่นำไปสู่ประสิทธิภาพและผลผลิตที่มีคุณภาพ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และกำลังคนโดยที่ผ่านมารัฐบาลได้กำหนด นโยบายที่เกี่ยวกับการผลิตและพัฒนากำลังคนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายและ แผนระดับชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานให้แก่ทุกภาคส่วนนำไปปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และมีความพยายามจัดการศึกษาให้กับประชาชนในทุกช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยผู้สูงอายุ ซึ่งเดิมจะเน้นเฉพาะ วัยเรียน และเริ่มเห็นความสำคัญกับการพัฒนาคนช่วงวัยทำงานมากขึ้น และเมื่อโครงสร้างประชากรเปลี่ยนไป เป็นสังคมผู้สูงอายุ ก็ได้ตระหนักถึงการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น รวมถึงการให้ความสำคัญกับเด็กเล็กหรือการจัดการศึกษา ระดับปฐมวัยมากขึ้น และให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน โดยกำหนดให้การศึกษาก่อนวัยเรียนหรือ ก่อนประถมศึกษา 3 ปี เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องจัดอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งจะเป็นการวางรากฐาน ในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนากำลังคนในวัยเรียนและวัยทำงานให้มีทักษะสูง เป็นคนคุณภาพของชุมชน สังคมไทยและสังคมโลกต่อไป

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนปัจจุบันและอนาคตต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและจำเป็นต้องทบทวนทั้งวิธีคิดและวิธีดำเนินการวางแผนการศึกษา การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถดำเนินการพัฒนาคนในทุกช่วงวัยให้มีสมรรถนะที่เหมาะสม กับการอยู่ในโลกแห่งอนาคตในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านความรู้ ทักษะที่จำเป็นแต่ละช่วงวัย และคุณลักษณะ

ที่สังคมต้องการ (Soft Skill) สร้างกำลังคนให้เป็นทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติ และสังคมโดยรวม ให้ความสำคัญในการสร้างพลังแห่งความร่วมมือและความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมให้มีคุณภาพในทุกช่วงวัย นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาประเทศให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

บริบททางการศึกษาและอนาคตที่ท้าทาย

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบัน ก่อให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี แบบพลิกผัน (Disruptive Technology) ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของประชาชนในประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่ต้องเผชิญกับเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวันมากมาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา โดยเฉพาะการเรียนการสอนในสถานศึกษา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเดินทาง การใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการบริหารจัดการการทำงาน เทคโนโลยีดิจิทัลจึงเกี่ยวข้องกับทุกเรื่อง ในชีวิตประจำวัน คนทุกช่วงวัยจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสามารถรู้เท่าทันและนำไปใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ระบบการศึกษาจึงมีความสำคัญที่จะเป็นกลไก การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีทักษะและความรู้ เพื่อพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันและ อนาคต นอกจากนี้ การพลิกผันของดิจิทัลแบบก้าวกระโดด (Digital Disruption) ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญทั้งภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจ การเงินการธนาคาร ทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกต้องเผชิญกับระบบเศรษฐกิจโลก ที่มีการแข่งขันอย่างเสรีและไร้พรมแดนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

จากข้อมูลการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลของสถาบันเพื่อพัฒนาการจัดการ (International Institute for Management Development: IMD) โดย IMD World Competitiveness Center ประจำปี 2562 ใน 63 ประเทศทั่วโลก จำนวน 51 ตัวชี้วัด พบว่า ความรู้ด้านดิจิทัล (Knowledge) และความคล่องตัวทางธุรกิจและสังคม (Agility) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อขีดความสามารถด้านดิจิทัลของประเทศ โดย IMD พิจารณาจากขีดความสามารถด้านดิจิทัลของประเทศใน 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ความรู้ด้านดิจิทัล (Knowledge): ความสามารถที่จะเข้าใจและเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ 2) เทคโนโลยี (Technology): ความสามารถ ที่จะพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลใหม่ และ 3) ความพร้อมในอนาคต (Future Readiness): ความพร้อมต่อการพัฒนาที่กำลังมาถึง และพบว่า ประเทศที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ สวีเดน เดนมาร์ก และสวิตเซอร์แลนด์ ตามลำดับ ซึ่งทั้ง 5 ประเทศยังคงรักษาระดับ ขีดความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลในปี 2561 ที่อันดับเดิมไว้ได้ เพราะต่างให้ความสำคัญในการเสริมสร้าง ความรู้ด้านดิจิทัล (Knowledge Generation) เมื่อพิจารณาอันดับความสามารถในการแข่งขันทางด้านดิจิทัล ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้ง 5 ประเทศที่ได้รับการจัดอันดับในปี 2562 ได้แก่ ประเทศไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย พบว่าประเทศที่มีอันดับความสามารถในการแข่งขันทางด้านดิจิทัล สูงที่สุด คือ ประเทศสิงคโปร์ อันดับ 2 รองลงมา คือ มาเลเซียได้อันดับที่ 26 ไทยได้อันดับที่ 40 ฟิลิปปินส์ ได้อันดับที่ 55 และอินโดนีเซียได้อันดับที่ 56 ตามลำดับ ปัจจัยที่ประเทศไทยควรต้องให้ความสำคัญอย่างมาก คือ ปัจจัยด้านความพร้อมในอนาคตที่ต้องให้ความสำคัญทั้งการปรับทัศนคติ และนำดิจิทัลไปใช้ประโยชน์ เพื่อการพัฒนาในทุกมิติ

นอกจากนี้ยังมีบริบทที่จะส่งผลต่อการศึกษเพื่อพัฒนากำลังคน คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ส่งผลให้ทรัพยากรถูกทำลายและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว เกิดภาวะโลกร้อนก่อให้เกิดภัยธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพโดยตรง ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของประชาชนลดลง ทางด้านสาธารณสุข เกิดการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่คือโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้สร้างผลกระทบต่อทั่วโลกอย่างรุนแรงแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงวิถีการดำรงชีวิตที่เรียกว่า ความปกติแบบใหม่ (New Normal) เกิดมาตรการระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) สังคมจะก้าวเข้าสู่ระบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ และทำให้ทั่วโลกต้องหันมาพิจารณาบทบทวนประเด็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการจัดการศึกษาที่ต้องเร่งทบทวนระบบและวิถีการจัดการศึกษาใหม่ ที่เน้นการศึกษาแบบทันสมัยด้วยการใช้เทคโนโลยีและดิจิทัล สามารถเรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา และทุกคนเรียนรู้ได้ ระบบการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาและเตรียมความพร้อมของครู การผลิตครูใหม่ที่มีสมรรถนะสูงตามมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ไปสู่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถคิดวิเคราะห์ เพื่อป้องกันภัยธรรมชาติ มีความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) บริหารจัดการพัฒนาและรักษาสังแวดล้อม เพื่อคุณภาพชีวิตและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ทิศทางการพัฒนาในระดับสากล องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs 2030) เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาของโลกต่างๆ นำไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในช่วงระยะเวลา 15 ปี เป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ เป้าหมายที่ 4 คุณภาพการศึกษา (Quality Education) ซึ่งกำหนดเป้าหมายไว้ว่า “สร้างหลักประกันว่าทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายในปี 2573” ส่งผลต่อระบบการศึกษาทั่วโลกที่ต้องปรับตัวและจัดการศึกษาตามทิศทางเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ สำหรับประเทศไทยจำเป็นต้องนำมาวางแผนและขับเคลื่อนให้มีหลักประกันโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ขณะเดียวกันในระดับอาเซียน ก็ได้กำหนดปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) ประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการเมืองและความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกร่วมมือกันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และกำหนดกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) เกี่ยวกับการศึกษาว่า “เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านความร่วมมือที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นด้านการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีพและด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างพลังประชาชน และเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาคมอาเซียน” เนื่องจากทุกประเทศในอาเซียนเล็งเห็นว่าความร่วมมือด้านการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศสมาชิกอาเซียน

บริบทและทิศทางการศึกษาที่จะพัฒนากำลังคนของประเทศไทย ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมาย นโยบาย ยุทธศาสตร์ชาติและแผนที่เกี่ยวข้อง มีสาระสำคัญคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้การศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถ

เชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สามารถมุ่งผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีศักยภาพตามความพร้อม และสามารถนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และพัฒนาประเทศ โดยให้มีการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา ที่มุ่งดูแลเด็กเล็ก การตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา การผลิต คัดกรองและพัฒนาครู และการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความถนัด ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) กำหนดให้มีการพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนเก่ง ดี และมีคุณภาพ โดยพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้คนไทยเป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดี มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักชาติ ศาสนา กษัตริย์ และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศให้มีทักษะและความสามารถพร้อมสำหรับการมีงานทำ จึงเป็นรากฐานสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการขยายตัวและการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้ยังกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต และการพัฒนาการเรียนรู้มีเป้าหมายให้คนไทยมีการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามมาตรฐานสากล มีทักษะที่จำเป็นของโลกศตวรรษที่ 21 สามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต พัฒนาศักยภาพตามความถนัดและความสามารถ นอกจากนี้ แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาได้กำหนดประเด็นการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่ การปฏิรูประบบการศึกษาและการเรียนรู้โดยรวมของประเทศ การปฏิรูปการพัฒนาเด็กเล็กและเด็กก่อนวัยเรียน การปฏิรูปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ การปฏิรูปกลไกและระบบการผลิต คัดกรอง และพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครู และอาจารย์ การปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 การปรับโครงสร้างของหน่วยงานในระบบการศึกษา เพื่อบรรลุเป้าหมายในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน การปฏิรูปการศึกษา และการเรียนรู้โดยการพลิกโฉมด้วยระบบดิจิทัล

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 มุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับประเทศ ให้บรรลุวิสัยทัศน์ โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และมีจุดเน้นในการเตรียมความพร้อมด้านกำลังคน และการเสริมสร้างศักยภาพประชากรในทุกช่วงวัย ให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ มีเป้าหมายให้คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติ และพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีสุขภาวะที่ดี สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็ง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา ชุมชน สื่อมวลชน และภาคเอกชน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 กำหนดให้มีการผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาศักยภาพคน

ทุกช่วงวัย การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา การสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา

จากบริบทและสภาพแวดล้อมทั้งในสังคมโลกและสังคมไทย ตลอดจนแนวทางการพัฒนาประเทศไทย และกฎหมาย ยุทธศาสตร์ นโยบายและแผนการพัฒนาด้านต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นความท้าทายต่อการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองเป้าหมาย แนวทางและสถานการณ์ในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลต้องระดมสรรพกำลัง ทรัพยากร และสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและมีคุณค่า เป็นกำลังคนที่เป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาประเทศในทุกมิติ แม้ว่าการศึกษาของประเทศไทยทั้งอดีตและปัจจุบันยังมีปัญหาและมีข้อมูลบ่งชี้ว่าการศึกษายูนิในภาวะวิกฤต การออกแบบระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์และแนวโน้มในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อแก้วิกฤตการศึกษา ทั้งด้านคุณภาพการศึกษา ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก การด้อยประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ปัญหาระบบราชการในหน่วยงานทางการศึกษา ตลอดจนสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ต้องเร่งพัฒนาให้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 หากแก้วิกฤตการศึกษาบรรลุเป้าหมายได้เร็ว การศึกษามีคุณภาพ ประเทศไทยก็จะมีทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพไปพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการก้าวสู่อุตสาหกรรม 4.0 ที่ใช้ไฟฟ้าเป็นพลังงานหลักในกระบวนการผลิตซึ่งต้องใช้ฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม สร้างกลไกการขับเคลื่อนใหม่ (New Growth Engine) ทั้งกลไกการสร้างและยกระดับผลิตภาพ (Productive Growth Engine) กลไกการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Growth Engine) และกลไกการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth Engine) เปลี่ยนสินค้าเป็นเชิงนวัตกรรม ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และธุรกิจบริการที่มีมูลค่าสูง จึงเป็นความท้าทายของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่จะพลิกโฉมการศึกษาไทยให้มีคุณภาพและตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในอนาคตได้

สมรรถนะกำลังคนในศตวรรษที่ 21

การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม โลกในยุคปัจจุบันมีความซับซ้อนและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด ส่งผลต่อการพัฒนามนุษย์ที่จำเป็นต้องมีสมรรถนะที่หลากหลาย รวมถึงทักษะชีวิตมากขึ้น นอกเหนือจากทักษะขั้นพื้นฐานคือ อ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณเป็น จำเป็นต้องมีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างสร้างสรรค์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้เท่าทันการใช้เทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ดังนั้น ทิศทางการผลิตและพัฒนาากำลังคนจึงต้องเน้นพัฒนาให้มีทักษะและสมรรถนะสูง มีความสามารถเฉพาะทาง เป็นกำลังคนที่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาสร้างนวัตกรรมในยุคอุตสาหกรรม 4.0 ได้ การจัดการศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองกับทิศทางการผลิตและการพัฒนากำลังคนดังกล่าว โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง

การปฏิวัติเทคโนโลยีได้ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก จากการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลที่ซับซ้อน และอินเทอร์เน็ตสำหรับทุกสิ่ง (Internet of Things) ปัญญาประดิษฐ์และจักรกลการดำรงชีวิตจึงต้องใช้ชีวิตอยู่กับข้อมูล เทคโนโลยี และสื่อมากขึ้น การเรียนรู้ที่เน้นความสามารถในการคำนวณเพิ่มสูงขึ้น กรอบแนวคิดการพัฒนาคนจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมและทันต่อสถานการณ์ดังกล่าว ภาควิชาความร่วมมือเพื่อการศึกษาในศตวรรษที่ 21 หรือ P21 (The Partnership for 21st Century Learning) ซึ่งเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรจากทุกภาคส่วน ทั้งธุรกิจ การศึกษา มูลนิธิ และองค์กรไม่แสวงผลกำไร ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาที่เน้นการสร้างทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน ทั้งในด้านการงานและการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกัน โดยกำหนดกรอบการพัฒนาการศึกษา เรียกว่า **กรอบการเรียนรู้ทักษะจำเป็นเพื่อศตวรรษที่ 21 (Framework for 21st Century Learning)** มีเป้าหมายต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะ เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและงานอาชีพ โดยใช้ระบบส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ห้าระบบ คือ ระบบมาตรฐานการเรียนรู้ ระบบการประเมินผล ทักษะการเรียนรู้ ระบบหลักสูตรและวิธีการสอน ระบบพัฒนางานอาชีพ และระบบแหล่งเรียนรู้และบรรยากาศการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดของทักษะแต่ละด้าน คือ **1) ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม** (Learning & Innovation Skills-4Cs) ได้แก่ (1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) (2) ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) (3) การสื่อสาร (Communication) โดยต้องเป็นทักษะการสื่อสารอย่างชัดเจน และ (4) ความร่วมมือ (Collaboration) และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน **2) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี** (Information, Media & Technology Skills) ได้แก่ (1) การรู้เท่าทันสารสนเทศ (Information Literacy) การรับรู้ข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ผ่านกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (2) การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) มีทักษะการวิเคราะห์สื่อให้เท่าทันวัตถุประสงค์ของสื่อ และ (3) การรู้เท่าทัน (Literacy) สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อวิจัย จัดระบบ ประเมิน และสื่อสารสนเทศ ใช้สื่อสารเชื่อมโยงเครือข่าย และ Social Network ได้อย่างเหมาะสม **3) ทักษะชีวิตและงานอาชีพ** (Life & Career Skills) เป็นทักษะที่สนับสนุนการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ในยุคศตวรรษที่ 21 ได้แก่ (1) ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) (2) การริเริ่มสร้างสรรค์และกำกับดูแลตนเองได้ (Initiative and Self-Direction) (3) ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills) (4) การเป็นผู้สร้างผลงานหรือผลผลิตและความรับผิดชอบ เชื่อถือได้ (Productivity and Accountability) และ (5) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Leadership and Responsibility)

ทักษะที่เป็นความต้องการของตลาดแรงงาน World Economic Forum ได้ระบุถึง “The Future of Jobs” ประกอบด้วย 10 ทักษะที่เป็นความต้องการของอุตสาหกรรม 4.0 ในปี 2020 ประกอบด้วย 1) ทักษะการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน (Complex Problem Solving) 2) ทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) 3) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) 4) ทักษะการบริหารจัดการบุคคล (People Management) 5) ทักษะการทำงานร่วมกัน (Coordinating with Others) 6) ทักษะความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) 7) ทักษะรู้จักประเมินและตัดสินใจ (Judgment and Decision Making) 8) ทักษะมีใจรักบริการ (Service Orientation) 9) ทักษะการเจรจาต่อรอง (Negotiation) และ 10) ทักษะความยืดหยุ่นทางความคิด (Cognitive Flexibility) นอกจากนี้จากรายงานของ World Economic Forum ได้กำหนดทักษะที่จำเป็นในปี 2025

มี 4 กลุ่ม คือ 1) ทักษะด้านการคิดและแก้ปัญหา (การคิดวิเคราะห์และนวัตกรรม การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดสร้างสรรค์ และคิดสิ่งใหม่ การใช้เหตุผลและการตัดสินใจ และทักษะระดมความคิด) 2) ทักษะด้านการบริหารจัดการตนเอง (การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการรับมือกับปัญหาของตนต่อความกดดันและปรับตัว) 3) ทักษะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น (การเป็นผู้นำและอิทธิพลทางสังคม) และ 4) ทักษะด้านเทคโนโลยี (การใช้ ดูแลและจัดการเทคโนโลยี และการออกแบบและการเขียนโปรแกรม) ทักษะต่างๆ ที่กล่าวมาจะเป็นทิศทางสำคัญในการเสริมสร้างสมรรถนะกำลังคนของแต่ละประเทศในอนาคต รวมถึงประเทศไทยที่ต้องเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสมรรถนะกำลังคนให้ทันการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การกำหนดแนวทางการพัฒนาสมรรถนะกำลังคนของประเทศไทยได้กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ กล่าวคือ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดสมรรถนะที่เป็นคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21(3Rs8Cs) ประกอบด้วย 3Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetic's) และ 8Cs ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-Cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และ ความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion)

ส่วนมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2561 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ได้กำหนดคุณธรรม ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน ได้แก่ คุณธรรม ทักษะการเรียนรู้และชีวิต ความรู้และความรอบรู้ และทักษะทางปัญญา ทั้งนี้ได้กำหนดผลลัพธ์ของการศึกษา หรือคุณลักษณะของคนไทย 4.0 ไว้ 3 ประการ คือ

1. ผู้เรียนรู้ (Learner Person) เพื่อสร้างงานและคุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึง มีความเพียร ใฝ่เรียนรู้ และมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อก้าวทันโลกยุคดิจิทัลและโลกในอนาคต และมีสมรรถนะที่เกิดจากความรอบรู้ด้านต่างๆ มีสุนทรียะ รักและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย มีทักษะชีวิตเพื่อสร้างงานหรือสัมมาอาชีพบนพื้นฐานความพอเพียง ความมั่นคงในชีวิตและคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม

2. ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovative Co-Creator) เป็นผู้มีความทักษะทางปัญญา ความฉลาดดิจิทัล (Digital Intelligence) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์และพัฒนา นวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคม เพิ่มโอกาสและมูลค่าให้กับตนเองและสังคม

3. พลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) เป็นผู้มีความรักชาติ รักท้องถิ่น รู้ถูกผิด มีจิตสำนึกเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลก มีจิตอาสา มีอุดมการณ์และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติบนหลักประชาธิปไตย ความยุติธรรม ความเท่าเทียม เสมอภาค เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และการอยู่ร่วมกัน ในสังคมไทย และประชาคมโลกอย่างสันติ

การกำหนดสมรรถนะกำลังคนในศตวรรษที่ 21 มีทิศทางชัดเจนและคาดหวังสูงทั้งระดับสากลและระดับชาติ แต่การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จจำเป็นต้องระดมสรรพกำลังและวิธีการที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมต้องมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการดำเนินการอย่างจริงจัง ทั้งการจัดทำหลักสูตรฐานสมรรถนะ การผลิตและพัฒนาครูที่ดี เก่งทั้งความรู้และเทคนิควิธีสอน สื่อนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ความต้องการกำลังคนทางการศึกษา

จากรายงานเรื่อง การศึกษาแนวโน้มความต้องการกำลังคนโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2526) พบว่า ไทยกำลังเผชิญกับการขาดแคลนแรงงานเชิงคุณภาพ คุณภาพของแรงงานไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ประกอบการ ขาดความสามารถด้านสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามสายงาน จำเป็นต้องสร้างระบบนิเวศน์ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะของแรงงาน ซึ่งเป็นลักษณะที่หลายประเทศมีลักษณะคล้ายกัน นั่นคือต้องสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมให้เข้มแข็ง สร้างทักษะด้านความรู้ (Hard Skill) และทักษะทางความคิด (Soft Skill) ควบคู่กันไป ให้สอดคล้องกับทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 แม้ว่าในภาพรวมของประเทศยังจ้างแรงงานทักษะต่ำเป็นส่วนใหญ่ หากไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องใช้กำลังคนที่มีทักษะสูงจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศในภาพรวม รวมถึงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพได้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนให้มีทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ทั้งทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและงานอาชีพ รวมถึงทักษะและคุณลักษณะที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาของชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ จำเป็นต้องจัดระบบการศึกษาที่เหมาะสม ทั้งระบบ มาตรฐานการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ หลักสูตรและวิธีการสอน โดยปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน มีครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งทักษะพื้นฐาน ได้แก่ ทักษะการอ่าน (Reading) ทักษะการเขียน (Writing) และทักษะการคำนวณ (Arithmetic) และทักษะที่จำเป็นในเรื่องความรอบรู้ (Literacy) อื่นๆ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) ความรู้ด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economic, Business and Entrepreneurial Literacy) ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองดี (Civil Literacy) ความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy) เป็นต้น ตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ได้กำหนดเป้าหมายพัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่งและมีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะการสื่อสารและอนุรักษ์ภาษาถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู้การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม ผู้ประกอบการเกษตรยุคใหม่และอื่นๆ แม้ว่าจะกำหนดแผนและแนวทางไว้ชัดเจน แต่ก็ยังมีสิ่งที่น่ากังวลคือการเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติผ่านสังคมดิจิทัล คนไทยจำนวนมากยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่เหมาะสมได้ ส่งผลต่อค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมดำรงชีวิตทั้งเชิงบวกเชิงลบ ปรับตัวไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นรอบตัวอย่างรวดเร็ว ความคาดหวังที่จะพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะตามที่กำหนดไว้ก็จะไม่ประสบความสำเร็จ จึงจำเป็นต้องสร้าง

ความตระหนักและพัฒนาทักษะบุคลากรที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้ทันสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาทั้งกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนอื่นๆ เพื่อให้มีการบูรณาการแผนงานการพัฒนากำลังคนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีเอกภาพในการดำเนินงาน ทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคน

การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 จะมีความสร้างสรรค์ ทำหลาย และหลากหลาย เป็นการศึกษาที่จะทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างเต็มไปด้ายสิ่งท้าทาย โอกาสและสิ่งที่เป็นไปได้ใหม่ๆ ดังนั้น การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยยุคใหม่จึงต้องมุ่งสร้างคนไทยที่มีสมรรถนะสูง มีนิสัยใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง แสวงหาความรู้ตลอดชีวิต และมีความสามารถในการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเป็นกลุ่มได้ มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก และความภูมิใจในความเป็นไทย มีทักษะการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ ทักษะทางอารมณ์ และทักษะการจัดการที่ดี รวมทั้งการจัดการตนเองให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่สมบูรณ์แข็งแรง มีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ มีดังนี้

1. หลักสูตรและการเรียนรู้ใหม่ สถานศึกษาจะต้องจัดทำหลักสูตรแบบยึดโครงงานเป็นฐาน (Project Based Curriculum) เป็นหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนศึกษาปัญหาในโลกที่เป็นจริง เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ และคำถามเกี่ยวกับอนาคตเชิงวัฒนธรรม สังคม และสากล ไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียน แต่จะเชื่อมโยงสู่ชุมคลังแห่งความรู้ทั่วโลก ครูจะต้องเปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้สู่การปฏิบัติและให้เป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ และต้องมีการสร้างวัฒนธรรมการสืบค้น (Create a Culture of Inquiry) ในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้แบบใหม่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง (Life in the Realworld) เน้นการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่น (Flexible in how we Teach) มีการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนสร้างปัญญา (Resourceful) หลักสูตรในศตวรรษที่ 21 จะเน้นคุณลักษณะเชิงวิพากษ์ (Critical Attributes) เชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ยึดโครงงานเป็นฐาน (Project-Based) และขับเคลื่อนด้วยการวิจัย (Research-Driven) เชื่อมโยงท้องถิ่นชุมชนเข้ากับภาคประเทศและโลก เน้นทักษะการคิดขั้นสูง พหุปัญญา เทคโนโลยีและมัลติมีเดีย คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่เน้นการยึดตำราเป็นตัวขับเคลื่อน (Textbook-Driven) ความรู้ (Knowledge) จะเกิดขึ้นจากการวิจัยและการปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์เก่าที่มีอยู่ ทักษะและเนื้อหาที่ได้รับจะเกี่ยวข้องและมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติและวิถีชีวิตจริง การประเมินผลจะเป็นการประเมินแบบมีส่วนร่วมเน้นทักษะที่เกิดจากการปฏิบัติจริงและความสามารถใช้ความรู้ อย่างสร้างสรรค์ มุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียนทั้งการประเมินผลการเรียนในระดับวิชา ระดับสถานศึกษาและระดับชาติ มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งเน้นการประเมินเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนตามหลักสูตรฐานสมรรถนะ ในทุกระดับการศึกษา ผู้จบการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ต้องมีสมรรถนะทั้งด้านสติปัญญา (Intelligent Quotient: IQ) ภาวะทางอารมณ์ (Emotional Quotient: EQ) และความสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม (Moral Quotient: MQ) เพื่อนำไปสู่การสร้างทรัพยากรทางปัญญา ถือเป็นสิ่งที่ท้าทายในการที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาในอนาคต

นอกจากนี้จะต้องเร่งพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นที่มีคุณภาพสูงสำหรับการสร้างทักษะใหม่ (New Skills) หรือหลักสูตรเสริมสร้างทักษะเดิม (Reskills) และการพัฒนาทักษะใหม่ (Up-skills) โดยสถานศึกษาร่วมจัดทำหลักสูตรกับสถานประกอบการ และเอกชน ส่งเสริมหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาความรู้และสมรรถนะของตนให้ตอบสนอง ยุคอินเทอร์เน็ตสำหรับทุกสิ่ง (Internet of Things: IOT) พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะทุกระดับ หลักสูตร อาชีวศึกษาและวิชาชีพ หลักสูตรเพิ่มทักษะอาชีพ รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรที่พัฒนาทักษะของผู้เรียน ในศตวรรษที่ 21

2. การผลิตและพัฒนาครูใหม่ ปรับปรุงหลักสูตรผลิตครูเพื่อเสริมสร้างเทคนิคการสอนสมัยใหม่และสมรรถนะทางภาษาและดิจิทัล รวมทั้งเทคนิคการสอนวิทยาการคำนวณ (Coding) เพื่อเป็นพื้นฐานการผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการสื่อสาร สนับสนุนให้มีการสมรรถนะครูยุคใหม่ที่รอบรู้ พหุวิทยาการ ทักษะการใช้สื่อดิจิทัล เทคนิควิธีสอนออนไลน์ และเทคนิคการสอนทักษะอาชีพที่เป็นความต้องการแรงงานในอนาคต สนับสนุนทรัพยากรเทคโนโลยี และการใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มในการพัฒนาครู พัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์ วิชาชีพครูพร้อมเข้าสู่อาชีพ พัฒนาระบบการติดตาม การวัดและประเมินสมรรถนะครูตามมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อให้ครูมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางการผลิตและพัฒนาครู เพื่อใช้วางแผนบริหารจัดการ การผลิตครูให้สอดคล้องกับความต้องการ ทั้งสมรรถนะและสาขาอาชีพที่ตลาดแรงงานต้องการในอนาคต การพัฒนาครูที่เข้าสู่วิชาชีพหรือครูประจำการ ถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาให้ทันสมัย โดยเฉพาะเทคนิควิธีสอนในยุคที่มีสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ต้องปรับเปลี่ยนการสอนผ่านออนไลน์และการใช้สื่อดิจิทัล เป็นความปกติใหม่ (New Normal) ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาครูให้มีสมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการพัฒนาทักษะใหม่หรือเสริมทักษะเดิม (Re skills-Up skill) ด้วยรูปแบบที่หลากหลายให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งการใช้เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความถนัด ความสนใจของผู้เรียนรุ่นใหม่โดยเฉพาะพฤติกรรมของเด็กเจนเอเรชั่น Y และเจนเอเรชั่น Z ซึ่งจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน คือเด็กเจนเอเรชั่น Y มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถทำหลายสิ่งได้ในเวลาเดียวกัน ค่อนข้างกับเทคโนโลยี มุ่งมั่นแต่ไม่ค่อยมีความอดทน ทำงานเป็นทีมเก่ง แต่ไม่ชอบเสี่ยง ส่วนเด็กเจนเอเรชั่น Z เกิดและเติบโตมาพร้อมเทคโนโลยี และมีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน จะเปิดกว้างทางความคิด แต่ในขณะเดียวกันมีความอดทนต่ำ (สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559)

3. การผลิตสื่อและนวัตกรรมผ่านระบบดิจิทัล การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ทั่วทุกมุมโลกจำเป็นต้องเรียนรู้ผ่านสื่อที่ทันสมัยโดยผ่านระบบดิจิทัล และยังนำความรู้มาพัฒนาเป็นนวัตกรรมที่สามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าที่สูงขึ้น สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ส่งต่อถึงผู้เรียน ได้สะดวกและรวดเร็ว ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ดังนั้น การพัฒนาสื่อดิจิทัลเพื่อการศึกษา ด้วยแพลตฟอร์มที่หลากหลาย จะนำไปสู่ระบบการศึกษารูปแบบใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน รวมถึงการเข้าถึง แหล่งเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ขณะเดียวกันจะต้องพัฒนากำลังคนให้มีทักษะและความสามารถผลิตสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษาผ่านระบบดิจิทัลให้เพียงพอับความต้องการ ซึ่งอาจจะพัฒนาทักษะใหม่สำหรับครูที่มีพื้นฐานความรู้ด้านเทคโนโลยีเพื่อต่อยอดความรู้เดิม และพัฒนาสื่อให้ทันสมัย ระดมสรรพกำลังที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านการผลิตสื่อดิจิทัลทั้งภาครัฐและเอกชน สร้างคลังสื่อดิจิทัลที่ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงและเรียนรู้จากสื่อและนวัตกรรม

ผ่านระบบออนไลน์หรือออฟไลน์ได้อย่างทั่วถึง ภาครัฐจะต้องกำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบพัฒนาสื่อดิจิทัล และจัดให้มีคลังสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษาผ่านระบบดิจิทัล รวมถึงระบบการเทียบโอนประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากสื่อดังกล่าวไปสู่ระบบการศึกษาตามหลักสูตรแต่ละระดับหรือประเภทการศึกษา และการเทียบมาตรฐานตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติต่อไป

4. การบริหารจัดการศึกษารูปแบบใหม่ เป็นการจัดการให้การเรียนและการสอนมีคุณภาพและบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการจัดการที่ทันสมัย นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ทั้งด้านการเรียน (Learning Management System) และด้านการสอน โดยการนำระบบการบริหารที่ทันสมัย (E-Administration) มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ทั้งนี้ต้องมุ่งพัฒนาผู้บริหารให้มีสมรรถนะและมาตรฐานวิชาชีพที่เป็นผู้บริหารมืออาชีพ รวมทั้งการสร้างผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ให้เกิดขึ้นกับผู้บริหารการศึกษาทุกคน ทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษามีความต่อเนื่อง ผู้บริหารมีหน้าที่ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนา และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ และสื่อเทคโนโลยี มีระบบบริหารจัดการด้านบุคคลที่ทันสมัย และใช้หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เพื่อสร้างแรงจูงใจ ขวัญกำลังใจ และสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบที่หลากหลายและทันสมัย บริหารจัดการให้สถานศึกษามีการพัฒนาที่เน้นโรงเรียนเป็นฐาน (Whole School Approach: WSA) สามารถสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งด้านภูมิทัศน์และจิตทัศน์ เน้นการพัฒนาด้านวิชาการ (Academic Focus) และจัดระบบการบริหารจัดการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) ให้มีประสิทธิภาพเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกทางคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชน

หน่วยงานระดับนโยบายมีหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากล ยกย่องสถานศึกษาให้เป็นเลิศ (Smart School) ส่งเสริมบริหารจัดการศึกษาด้วยดิจิทัลทุกระบบ ประเภท และระดับการศึกษา จัดให้มีคู่มือการเรียนการสอนหรือโปรแกรมการเรียนรู้ทั้งระบบออนไลน์และออฟไลน์ สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และทุกสถานการณ์ ส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านดิจิทัลทุกระบบการศึกษา พัฒนาระบบธนาคารหน่วยกิต (Academic Credit Bank) เพื่อเป็นกลไกการเทียบโอนความรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล นำระบบและวิธีการบริหารแนวใหม่มาใช้ควบคู่ไปกับการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการบริหารจัดการการเงินและงบประมาณตามความต้องการของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนเลือกรับบริการได้ และเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน เอกชน และทุกภาคส่วน

บทบาทครูและบุคลากรทางการศึกษากับการพัฒนากำลังคนของประเทศ

ครูมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนกับการเรียนรู้ โดยมีหลักสูตร สื่อ และแหล่งเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การแสวงหาความรู้ของผู้เรียน จึงต้องพัฒนาสมรรถนะด้านหลักสูตร นวัตกรรมพัฒนาและการใช้ระบบ E-learning และสมรรถนะด้านการสื่อสาร มีความเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนและใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนรายบุคคล พัฒนาสู่การเป็นมืออาชีพ ครูยุคใหม่ต้องเปลี่ยนบทบาทจากการสอนหนังสือเป็นบทบาทของการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้ และเกิดการเรียนรู้ บทบาทเป็นผู้สร้างแรงกระตุ้นใจ (Motivation) ให้ผู้เรียนมีแรงบันดาลใจ (Inspiration)

มุ่งมั่นสู่เป้าหมายชีวิต และบทบาทของการให้คำแนะนำปรึกษา (Coaching) ช่วยเหลือนักเรียน รวมทั้งสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่างๆ โดยใช้นวัตกรรม (Innovation) ที่หลากหลาย และจัดบรรยากาศให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ตามความถนัดและความสนใจ ครูมีหน้าที่สอนโดยจัดการเรียนรู้และต้องพัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญ ทั้งด้านสาระความรู้ หลักสูตรและเทคนิควิธีสอน

บทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 นั้น ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้ให้มุมมองไว้ว่า ครูไทยในยุคศตวรรษที่ 21 ครูควรมีคุณลักษณะสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ 1) สร้างและบูรณาการความรู้ได้ 2) มีความคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ 3) มีวิสัยทัศน์และตักตวงความคิดเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เรียน 4) ครูต้องรู้และเข้าใจเทคโนโลยีใหม่ มีทักษะใหม่ๆ 5) มีทักษะการสอนเด็กให้เติบโตเต็มศักยภาพและสร้างผลงานใหม่ๆ 6) ต้องเข้มแข็งในจรรยาบรรณ คุณธรรม จริยธรรม และชักชวนให้คนอื่น ๆ ทำเพื่อสังคม และ 7) มีบทบาทนำด้านการสอนและวิชาชีพ พัฒนาคุณภาพของโรงเรียนและในวิชาชีพร่วมกับผู้บริหาร บุคลากรและชุมชน ทั้งนี้ การใช้เทคโนโลยีและการสร้างให้ผู้เรียนเป็นนักคิดและนักพัฒนา ถือเป็นหัวใจหลักของครูในการส่งเสริมการเรียนรู้ นอกจากนี้ ครูยุคใหม่ที่จะก้าวสู่มาตรฐานครูอาเซียน ควรมีบทบาทและพัฒนาสมรรถนะตนเองตามกรอบสมรรถนะครูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ซึ่งกำหนดให้มีสมรรถนะหลักสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านรู้และเข้าใจในสิ่งที่ตนเองสอน มีการเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องที่สอนทั้งกว้างและลึก ความเข้าใจในกระแสนิยมทางการศึกษาและหลักสูตร และก้าวหน้าข้อมูลข่าวสารด้านการพัฒนาในระดับชุมชนถึงระดับโลก 2) ด้านการช่วยผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ รู้จักศักยภาพของผู้เรียน ใช้กลยุทธ์การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และประเมินผลให้ข้อเสนอแนะด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ร่วมมือกับพ่อแม่และผู้ปกครอง เปิดโอกาสให้ชุมชนช่วยในการเรียนรู้ของผู้เรียน และสนับสนุน ยอมรับนับถือความหลากหลายของบุคคล และ 4) ด้านการพัฒนาตนเองให้เป็นครูที่ดีขึ้นทุกๆ วัน รู้จักตนเองและผู้อื่น ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งการทำงานและชีวิตส่วนตัว และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน มีจิตวิญญาณความเป็นครู รับผิดชอบต่อหน้าที่ตลอดจนการสร้างแรงบันดาลใจให้ครูอื่นโดยการเป็นครูที่ดี (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2562)

บทสรุป

จากการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน ทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลกระทบในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุข ทั้งในระดับนานาชาติและระดับประเทศ วิธีการใช้ชีวิตของประชาชนได้มีการปรับเปลี่ยน กิจกรรมทางเศรษฐกิจลดลง กระทั่งการจ้างงาน โดยเฉพาะใน 10 อุตสาหกรรมเป้าหมายที่อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ส่งผลต่อการพัฒนามนุษย์ที่จำเป็นต้องมีสมรรถนะที่หลากหลาย ทิศทางการผลิตและพัฒนากำลังคนจึงต้องเน้นพัฒนาให้มีทักษะและสมรรถนะสูง สามารถพัฒนาเทคโนโลยี มาสร้างนวัตกรรมในยุคอุตสาหกรรม 4.0 ได้ การจัดการศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและงานอาชีพ ทักษะการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการบริหารจัดการบุคคล เป็นต้น ทั้งนี้ ทิศทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนให้มีทักษะที่จำเป็น

ต่อการพัฒนาประเทศ ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กฎหมายและแผนที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายของแผนการจัดการศึกษาเพื่อการผลิตและพัฒนากำลังคนตามช่วงวัย พ.ศ. 2563 – 2570 มุ่งสร้างกำลังคนให้มีพื้นฐานตามพระบรมราโชบาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ด้านการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง-มีคุณธรรม 3) มีงานทำ-มีอาชีพ และ 4) เป็นพลเมืองดี (เกษม วัฒนชัย, องคมนตรี)

การพัฒนาสมรรถนะกำลังคนจะเน้นทั้งทักษะด้านความรู้ (Hard Skill) และทักษะทางความคิด (Soft Skill) ควบคู่กันไป ด้วยการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคอนไทยยุคใหม่มีสมรรถนะสูง มีนิสัยใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง แสวงหาความรู้ตลอดชีวิต และมีความสามารถในการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเป็นกลุ่มได้ มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก และความภูมิใจในความเป็นไทย มีทักษะการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ ทักษะทางอารมณ์ และทักษะการจัดการที่ดี โดยมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคน ประกอบด้วย 1) การจัดทำหลักสูตรและการเรียนรู้ใหม่ เน้นการศึกษาตลอดชีวิต สร้างทักษะการคิดขั้นสูง พหุปัญญา เทคโนโลยีและมัลติมีเดีย คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาความรู้และสมรรถนะของตนให้ตอบสนองยุคอินเทอร์เน็ตสำหรับทุกสิ่ง (Internet of Things: IOT) พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะทุกระดับ หลักสูตรอาชีวศึกษาและวิชาชีพ หลักสูตรเพิ่มทักษะอาชีพ 2) การผลิตและพัฒนาครูใหม่ เสริมสร้างเทคนิคการสอนสมัยใหม่และสมรรถนะทางภาษาและดิจิทัล รวมทั้งเทคนิคการสอนวิทยาการคำนวณ (Coding) เพื่อเป็นพื้นฐานการผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการสื่อสาร การใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มในการพัฒนา 3) การผลิตสื่อและนวัตกรรมผ่านระบบดิจิทัล ด้วยแพลตฟอร์มที่หลากหลาย พัฒนาสื่อให้ทันสมัย และจัดให้มีคลังสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษาผ่านระบบดิจิทัล และ 4) การบริหารจัดการศึกษารูปแบบใหม่ เน้นการจัดการที่ทันสมัย ส่งเสริมบริหารจัดการศึกษาด้วยดิจิทัลทุกระบบ ประเภท และระดับการศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านดิจิทัลทุกระบบการศึกษา พัฒนาระบบธนาคารหน่วยกิต (Academic Credit Bank) เพื่อเป็นกลไกการเทียบโอนความรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ครูยุคใหม่จำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะด้านหลักสูตร นวัตกรรม การพัฒนาและการใช้ระบบ E-learning และสมรรถนะด้านการสื่อสาร มีความเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนและใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนรายบุคคล พัฒนาสู่การเป็นมืออาชีพ และปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่จากการเป็นผู้ให้ความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้ และเกิดการเรียนรู้ บทบาทเป็นผู้สร้างแรงกระตุ้นใจ (Motivation) ให้ผู้เรียนมีแรงบันดาลใจ (Inspiration) มุ่งมั่นสู่เป้าหมายชีวิต และบทบาทของการให้คำแนะนำปรึกษา (Coaching) ช่วยเหลือนักเรียน รวมทั้งบทบาทในการสร้างและบูรณาการความรู้ มีทักษะการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์และตักมลิกทางความคิดเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เรียน รู้และเข้าใจเทคโนโลยีใหม่ มีทักษะใหม่ๆ มีทักษะการสอนเด็กให้เติบโตเต็มศักยภาพและสร้างผลงานใหม่ๆ มีรริยาบรรณวิชาชีพ และมีบทบาทด้านการสอนและวิชาชีพ พัฒนาคุณภาพการศึกษาบุคลากร ผู้บริหารและชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- เกษม วัฒนชัย. (2560). พระบรมราโชบายด้านการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10: นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2564, จาก <http://seminar.qlf.or.th/Seminar/Topic/29>.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2559). สุขภาพคนไทย 2559: ตายดี วิถีที่เลือกได้. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2562). กรอบสมรรถนะครูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซี-ทีซีเอฟ). บริษัท ออนป้า จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). การศึกษาแนวโน้มความต้องการกำลังคนโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน. บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- _____. (2562). มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561. บริษัท 21 เซนจูรี จำกัด.
- _____. (2562). รายงานพันธกิจการปฏิรูปการศึกษาไทยของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา.
- Panich, W. (2012). *Creating Learning for Student in 21st Century*. Bangkok: Sodsri-Saritwong Foundation. (in Thai).
- Suttitertarun, S. (2007). *Human Behavior and Development*. Bangkok: Aksarapipat Press (in Thai).
- Thienput, D. (2000). *Human Resource in the 21st Century*. (3rd edition). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai).